

Rola Ducha Świętego w życiu Kościoła na podstawie *Komentarza do Dziejów Apostolskich Bedy Czcigodnego*

The Role of the Holy Spirit in the Life of the Church Based on Bede the Venerable's *Commentary on the Acts of the Apostles*

ks. Paweł Wygralak¹

Abstract: The article presented here discusses the teaching of Bede the Venerable in his commentary on the Acts of the Apostles on the role of the Holy Spirit in the life of the Church. The author of the commentary dedicates little space to discussing the truth of the divinity of the Holy Spirit. Much more extensively, in keeping with the content of the Acts, he elaborates on His role in the life of the first-century Church. Thus, He equips the Apostles with the necessary gifts to preach the Gospel. He supports them with wisdom when they make important decisions for the Church, is present in the sacrament of baptism, overcomes evil spirits and prompts the faithful to renew their lives. All who wish to receive the gifts of the Holy Spirit must abandon sin and open themselves to His works through prayer. Bede's teaching on the Holy Spirit is embedded in the tradition of the Fathers of the Church and has a decidedly pastoral dimension.

Keywords: Holy Spirit; Bede the Venerable; apostolic Church; evangelization

Beda Czcigodny, wielki erudyta uznawany za najwybitniejszego ojca anglosaskiego, zajmował się wieloma dziedzinami nauki². Jego dzieła obejmują prace z zakresu dydaktyki, chronografii i komputystyki, historiografii, a także egzegezy biblijnej wybranych ksiąg zarówno ze Starego, jak i Nowego Testamentu. Przygotowując komentarze do ksiąg biblijnych, zdawał sobie sprawę, że jego czytelnicy oczekują nie tyle dzieła

¹ Ks. prof. UAM dr hab. Paweł Wygralak, Wydział Teologiczny, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań; e-mail: pawelwyg@amu.edu.pl; ORCID: 0000-0001-7790-7864.

² Beda wspomina o swoim życiu w: *Historia ecclesiastica gentis Angelorum* 5, 24. Por. A. Bober, *Millennium. Anglia, Szkocja, Irlandia. Teksty źródłowe do historii Kościoła i patrystyki, I-IX w.*, Lublin 1991, s. 93. Dokładniejsza relacja o życiu i działalności Bedy Czcigodnego w: B.M. Puchalska-Dąbrowska, *Beda Czcigodny i bohaterowie historii kościelnej narodu angielskiego w polskim piśmiennictwie religijnym XVI-XVIII wieku*, Warszawa 2017, s. 19-60.

naukowego, ale napisanego w miarę prostym, zrozumiałym językiem³. Pozostawił po sobie także kazania oparte na wybranych fragmentach Ewangelii⁴. Zarówno w komentarzach, jak i kazaniach nie ograniczał się do przedstawienia wskazań o charakterze ascetycznym i moralnym, ale można w nich odnaleźć również rozważania teologiczne, osadzone w tradycyjnej nauce Kościoła pierwszych wieków.

W niniejszym opracowaniu pragniemy przedstawić nauczanie Bedy o Duchu Świętym zawarte w *Komentarzu do Dziejów Apostolskich*⁵. Święty doktor ma głębokie przekonanie o ogromnej roli Ducha Świętego w dziele głoszenia Ewangelii⁶. Jest to szczególnie widoczne w dziejach pierwszej wspólnoty chrześcijańskiej opisanych przez św. Łukasza. Warto jeszcze dodać, że Dzieje Apostolskie były szczególnie bliskie naszemu autorowi, gdyż stanowiły pewnego rodzaju wzór do redakcji opisu dziejów historii Kościoła anglosaskiego⁷.

Analizując *Komentarz*, postaramy się najpierw przedstawić nauczanie na temat natury Ducha Świętego, a następnie Jego rolę w życiu Kościoła i jego członków. Jednak już na wstępie należy zaznaczyć, że ze względu na charakter *Dziejów Apostolskich* nasz autor niewiele mówi o naturze Ducha Świętego. Znacznie więcej miejsca poświęca opisowi Jego roli i działaniu w życiu wspólnoty wierzących pierwszego wieku.

1. Natura Ducha Świętego

Beda, co nie budzi zdziwienia, wyznaje wiarę w bóstwo Ducha Świętego. Czyni to, komentując fragment *Dziejów* mówiący o kłamstwie Ananiasza, w którym Piotr stwierdza wyraźnie najpierw, że skłamał on Duchowi Świętemu (Dz 5,3), a za chwilę, że skłamał Bogu (Dz 5,4). W ten

³ Por. D. Sztuk, *Wprowadzenie*, w: Beda Czcigodny, *Komentarz do Dziejów Apostolskich*, Warszawa 2015, s. 9.

⁴ Por. A. Bober, *Antologia patrystyczna*, Kraków 1965, s. 467.

⁵ Beda w swoich komentarzach korzystał często z opracowań Ojców Kościoła. Jednak komentarz do *Dziejów Apostolskich* jest dziełem w pełni oryginalnym, pierwszym opracowanym w język łaciński. Por. R. Ray, *What do we know about Bede's Commentaries?*, „Recherches de Théologie” 49 (1982) s. 12.

⁶ Por. D. Sztuk, *Principia ewangelizacji w dziełach egzegetycznych św. Bedy Czcigodnego*, „Seminare” 35 (2014) s. 17.

⁷ Por. R. Ray, *What do we know about Bede's Commentaries?*, „Recherches de Théologie” 49 (1982) s. 19; D. H. Farmer, *The Oxford Dictionary of Saints*, Oxford 1978, s. 27.

sposób zostaje wyznana prawda, że Duch Święty jest Bogiem. Co ciekawe, czcigodny ojciec wypowiada tę formułę, wspominając osobę Macedoniusza⁸, który negował boskie pochodzenie Ducha Świętego. Trudno dociec, dlaczego wspomina biskupa Konstantynopola, którego nauczanie w czasach Bedy nie miało już żadnego znaczenia.

Duch Święty jest trzecią osobą Trójcy Świętej. Dla autora *Komentarza* jest oczywiste, że w każdym dziele Boga Ojca jest obecny i Syn, i Duch Święty. Beda stwierdza wyraźnie: „Gdy zwracasz się do Ojca, to wskazujesz Syna Jego, jak również Ducha (Technienie) ust (...). Gdy Ducha przyzywasz, to i Boga Ojca, od którego Duch pochodzi, ale też Syna, bo Duch jest również Syna”⁹. Duch Święty, jako jedna z osób Trójcy Świętej, pochodzi od Ojca i jest też Duchem Syna. Mimo że brak tu wyraźnego sformułowania, używanego w Credo Nicejsko-Konstantynopolitańskim przez Kościół zachodni, o pochodzeniu Ducha Świętego od Ojca i Syna, nie znaczy to, jakoby Beda nie przyjmował tej prawdy.

Nauczając o naturze Ducha Świętego, nasz autor sięga także do dzieła Dydyma Słepiego *De Spiritu Sancto*¹⁰ w przekładzie św. Hieronima i cytuje dosłownie jego fragment: „Pan i Duch Święty jedną mają zarówno wolę, jak i naturę, i gdy wymienia się Ducha, rozumie się [pod tym] również imię Pana”¹¹. Potwierdzeniem tej prawdy dla Dydyma, a za nim i Bedy, była praktyka św. Pawła Apostoła, który pisząc o trzeciej osobie Trójcy Świętej, używał rodzajnika, aby w ten sposób zaznaczyć, że jest On jeden, jedyny. „Nie mówi więc Πνεῦμα ἁγίων, to jest: Duch Święty, lecz z rodzajnikiem τὸ Πνεῦμα τὸ ἁγίων, to jest: ten Duch Święty”¹². W identyczny sposób, używając tej samej formuły, prorokował o Duchu Świętym prorok Izajasz i pisał także św. Piotr. Zatem to ten sam Duch Święty działał tak w prorokach, jak i w Apostołach.

⁸ Macedoniusz, biskup Konstantynopola (342-356).

⁹ Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* X 48, PSP 68, s. 118-119.

¹⁰ Por. Didymus Alexandrinus, *De Spiritu Sancto* 3. Beda, korzystając z dzieł ojców Kościoła, w opracowanych komentarzach zawsze starał się zachować swój własny styl. Por. A. Holder, *Beda and the tradition of patristic exegesis*, „Anglican Theological Review” 72 (1990) s. 405.

¹¹ Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* XXVIII 25-26, PSP 68, s. 188-189.

¹² Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* XXVIII 25-26, PSP 68, s. 188-189.

Duch Święty jest też Parakletem. Beda wyjaśnia to określenie, pisząc, że zsyła On „*paraclesin*, to jest pociechy życia wiecznego tym, którzy w świecie doznają ucisku”¹³.

Biblijnym obrazem Ducha Świętego jest gołębica. W tej postaci zstąpił On na Chrystusa w momencie Jego chrztu w Jordanie (por. Mt 3,16). Obraz gołębicy jest według Bedy obrazem prostoty, której Duch Święty pragnie nauczyć wszystkich, którzy Go przyjmują¹⁴.

Należy jeszcze wspomnieć, że łaskę Ducha Świętego według Bedy określa liczba siedem¹⁵, a więc liczba oznaczająca w Piśmie Świętym pełnię i doskonałość¹⁶. Przedstawiciele szkoły aleksandryjskiej uważali, że liczba ta jest obrazem świętości Boga¹⁷. Zatem w ten sposób alegorycznie nasz autor mówi o doskonałości trzeciej osoby Trójcy Świętej i wyraża prawdę o Jego boskiej naturze. W swojej refleksji nad symboliką liczby siedem Beda przywołuje trzy wydarzenia: posiłek Zmartwychwstałego z siedmioma uczniami, ewangelizację Korneliusza przez siedmiu braci, przypadek siedmiu synów Skewasa, którzy udawali, że wyrzucają złe duchy (por. Dz 19,14)¹⁸. Analizując tekst biblijny, nie sposób znaleźć informacji o siedmiu uczniach, z którymi Jezus po swoim zmartwychwstaniu spożywał posiłek, podobnie w opowiadaniu o ewangelizacji Korneliusza brakuje informacji, jakoby prowadziło ją siedmiu braci. Nie wiadomo zatem, skąd Beda zaczerpnął te przykłady.

2. Działanie Ducha Świętego

W swoim *Komentarzu* Beda wielokrotnie wskazuje na działanie Ducha Świętego zarówno w każdym ochrzczonego, jak i we wspólnocie Kościoła. Najwięcej miejsca poświęca obecności i działaniu Ducha Świętego w Kościele w komentarzu do fragmentów Dziejów Apostolskich mówiących o misji apostolskiej głoszenia Ewangelii. Ponadto wskazuje na Jego obecność w zgromadzeniu kolegium apostolskiego podejmują-

¹³ Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* IV 36, PSP 68, s. 68-69.

¹⁴ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* VIII 23.

¹⁵ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* XIX 19.

¹⁶ Por. M. Lurker, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, Poznań 1989, s. 212-213.

¹⁷ Por. M. Szram, *Duchowy sens liczb w alegorycznej egzegezie aleksandryjskiej (II-V w.)*, Lublin 2001, s. 134.

¹⁸ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* XIX 19.

cego ważne decyzje dla przyszłości Kościoła oraz w sakramencie chrztu świętego. Podkreśla także moc Ducha Świętego nad złymi duchami.

2.1. Duch Święto obdarza swymi darami Apostołów w dniu Pięćdziesiątnicy

Szczególne owocne i ważne dla Apostołów i Kościoła działanie Ducha Świętego dostrzega nasz autor w chwili Jego zstąpienia na Apostołów zgromadzonych w wieczerniku. W ten sposób wypełnia się obietnica Chrystusa: „Wkrótce zostaniecie ochrzczeni Duchem Świętym” (Dz 1,5)¹⁹. Przywołując obraz „języków jakby z ognia” (por. Dz 2,3), wyjaśnia, że w ten sposób zostaje wyrażone działanie Ducha Świętego, który przenika Apostołów darem wymowy oraz niezwykłą gorliwością. Fakt, że na każdym z nich spoczął jeden język, „jest oznaką władzy królewskiej bądź może oznaczać Jego [Ducha Świętego] zamieszkanie w świętych”²⁰. Stają się więc Apostołowie świątynią Ducha Świętego. Jednocześnie otrzymują także dar przemawiania obcymi językami. Dla Bedy rozumienie tego daru stanowi jednak pewną trudność. Z jednej bowiem strony uważa, że wspólnota języka, która kiedyś została zniszczona przez pychę ludzi budujących wieżę Babel (por. Rdz 11,1-9), została teraz na nowo przywrócona dzięki jedności Kościoła. Z drugiej jednak strony powstaje problem, czy dar ten polegał na tym, że każdy z przemawiających używał jednego języka zrozumiałego dla zgromadzonych, czy też wyjątkowość tego daru „polegała na tym, że słowa mówców, niezależnie od tego, w jakim języku zostały wypowiedziane, były rozumiane przez każdego ze słuchaczy, a więc jakby zostały wyrażone w ich własnym języku”²¹. Otóż w swoich rozważaniach dochodzi do wniosku, że dar, którego Duch Święty udzielił uczestnikom tego wydarzenia, był raczej darem dotyczącym słuchu, a nie mowy. Wszak Apostołowie nie przemawiali wszyscy jednocześnie, ale podczas, gdy jeden mówił, inni, milcząc, słuchali. Wypowiadane przez nich słowa „miały w sobie taką moc, iż pomimo że słuchacze wywodzili się z różnych narodów, to każdy z nich słyszał i rozumiał słowa, które były wypowiadane przez tego właśnie Apostoła”²². Zatem zdaniem czcigodnego doktora darem języków

¹⁹ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* I 5.

²⁰ Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* II 5, PSP 68, s. 46-47.

²¹ Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* II 5, PSP 68, s. 48-49.

²² Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* II 6, PSP 68, s. 48-49.

zostali obdarzeni zarówno przemawiający Apostołowie, jak i ich słuchacze. Słowo głoszone przez Apostołów miało w sobie taką moc, że było rozumiane przez słuchaczy. Słuchacze zaś rozumieli te słowa tak, jakby były wypowiedziane w ich rodzimym języku²³.

Ponadto, co istotne, łaska Ducha Świętego będzie udzielana nie tylko wybranym, ale jest ona przeznaczona dla wszystkich. Beda podkreśla, że otrzyma ją wszelkie ciało (*omnis caro*), osoby obojga płci i każdego stanu²⁴. Nikt więc nie jest wykluczony z obfitości darów Ducha Świętego. Ogień Ducha Świętego jest symbolem oświecenia wiernych²⁵.

2.2. Duch Święty wspiera dzieło ewangelizacji

Duch Święty w dniu Pięćdziesiątnicy obdarzył Apostołów wyjątkowymi darami, uzdolnił ich także do działalności misyjnej. Spełniła się na nich obietnica Chrystusa wypowiedziana przed wniebowstąpieniem: „gdy Duch Święty zstąpi na was, otrzymacie Jego moc i będziecie Moimi świadkami” (Dz 1,8). Jego więc mocą mają Apostołowie głosić słowo Boże, gdyż „sława Ewangelii musi obieć nie tylko miasto Jerozolimę, lecz również obszar Judei, potem także ten należący do sąsiadującego ludu Samarii, a na koniec – rozprzestrzeniając się dookoła – powinna dotrzeć aż na krańce świata”²⁶. Towarzyszy więc Duch Święty głosicielom Bożego słowa. Był On zatem obecny w ewangelizacyjnej misji Filipa, w czasie której dokonało się nawrócenie etiopskiego dworzanina. To Duch Święty nakazał diakonowi, co powinien uczynić. Beda, omawiając to wydarzenie, stwierdza, że Duch Święty, podobnie jak do Filipa, tak i do każdego człowieka może zwrócić się z mocą i nakazać, co powinien czynić²⁷. Tak też stało się w przypadku Apostoła Piotra. Duch Święty nakłonił go, aby poszedł do domu setnika Korneliusza²⁸. Przy czym czcigodny doktor zaznacza, że Duch Święty przemawiał do niego w my-

²³ Por. B.P. Robinson, *The Venerable Bede as Exegete*, „The Downside Review” 112 (1994) s. 216-217. Na temat stylu używanego przez Bedę, zob. L.A. Verity, *Theological Works of the Venerable Bede and their Literary and Manuscript*, w: https://web.archive.org/web/20180410112118id_/http://bjh21.me.uk/junk/vthesis.pdf (dostęp 12.04.2024) s. 61-86.

²⁴ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* II 17.

²⁵ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* II 19.

²⁶ Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* I 8, PSP 68, s. 30-31.

²⁷ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* VIII 29.

²⁸ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* X 16-21.

ślach i to On nakazał Piotrowi, aby głosił słowo Boże²⁹. Beda, mówiąc o natchnieniu Ducha Świętego, które otrzymał Apostoł, uważa, że można to wydarzenie rozumieć jeszcze szerzej. Duch Święty wzywa w Piotrze cały Kościół, aby „nie wpatrywał się jedynie w Pana wstępującego do nieba, ale także aby głosił Go tym, którzy są na dole, albo też poza”³⁰. A więc to On posyła Kościół, aby głosił Ewangelię wszystkim ludziom, także poganom. Wskazują na to wyraźnie najpierw słowa użyte w *Komentarzu* („tym, którzy są na dole, albo poza”), a także fakt zstąpienia Ducha Świętego na wszystkich, jeszcze nieochrzczonych, którzy słuchali nauki Piotra (por. Dz 10,44). Zdaniem Bedy stało się to, aby nikt nie miał wątpliwości, że chrztu należy udzielać także poganom. Co istotne, wydarzenie to miało miejsce tylko raz i nie dokonało się wśród Żydów, ale wśród pogan. W ten sposób została poświadczona ich wiara³¹.

W swoich rozważaniach Beda zastanawia się jeszcze, dlaczego św. Łukasz napisał, że Piotr nakazał ochrzcić zgromadzonych w imię Jezusa Chrystusa, a nie w imię Trójcy Świętej. I wyjaśnia, powołując się na myśl Ambrożego z Mediolanu, że „tajemnica ta dokonuje się w mocy jedności imienia (*per unitatem nominis impletum misterium sit*)”³². Aby jednak nikt nie miał wątpliwości, stara się szczegółowo omówić tę prawdę wiary. Przekonuje więc, że gdy człowiek zwraca się do Boga Ojca, to tym samym także do Syna, który został przez Niego namaszczone, i do Ducha Świętego, którym Ojciec namaścił Syna. Takie wyjaśnienie znajduje swoje źródło w wypowiedzi Piotra skierowanej do Korneliusza i zgromadzonych w jego domu słuchaczach: „Znacie sprawę Jezusa z Nazaretu, którego Bóg namaścił Duchem Świętym i mocą” (Dz 10,38)³³.

Duch Święty jest obecny także w misji św. Pawła. Beda w swoim *Komentarzu* zatrzymuje się dłużej nad początkiem działalności Apostoła w Macedonii. Decyzja o podjęciu ewangelizacji w Europie była owocem szczególnej interwencji Ducha Świętego, który zakazał Pawłowi dalszej działalności w Azji (por. Dz 16,6). Nasz autor dostrzega tu przejaw nie zawsze zrozumiałego dla człowieka działania Boga, który niekiedy zmienia plany człowieka po to, aby osiągnąć większe dobro i aby ocalić wielu ludzi od zła. Tak też stało się w tym przypadku. Paweł otrzymał we

²⁹ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* X 19.

³⁰ Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* X 20, PSP 68, s. 112-113.

³¹ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* X 44.

³² Por. Ambrosius Mediolanensis, *De Spiritu Sancto* I 3, 44-45; Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* X 48.

³³ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* X 48.

śnie zaproszenie od posłańca z Macedonii, w którym Beda widzi anioła Macedończyków. Apostoł posłuszny Bożemu wezwaniu opuszcza Azję i rozpoczyna ewangelizację mieszkańców Europy³⁴. Duch Święty cały czas towarzyszy Pawłowi, co wynika z tekstu Dziejów Apostolskich, i On również objawia mu, co czeka go w Jerozolimie. Beda uważa jednak, że Duch Święty nie objawia się Pawłowi bezpośrednio, ale czyni to pośrednio, poprzez wskazania innych ludzi, jak to miało miejsce w Tyrze, kiedy to prorok Agabos przestrzegał Apostoła, aby nie udawał się do Jerozolimy, gdyż tam zostanie aresztowany i wydany w ręce pogan (por. Dz 21,10-11). Mimo to „Apostoł zerwawszy więzy ze światem, śpieszy na dzień Pięćdziesiątnicy, to jest dzień odpuszczenia oraz dnia Ducha Świętego”³⁵.

Należy jeszcze wspomnieć, że zgodnie z myślą czcigodnego doktora działanie Ducha Świętego w szerzeniu wiary w Jezusa Chrystusa nie ogranicza się tylko do wspierania misjonarzy głoszących ewangelię. On także uzdalnia zarówno Żydów, jak i pogan, do szukania Zbawiciela³⁶. Zatem dzieło ewangelizacji jest wspierane z dwóch stron, zarówno od strony głoszących Ewangelię, jak i od strony ich słuchaczy oraz wszystkich ludzi poszukujących Bożej prawdy.

2.3. Duch Święty wspiera uczniów Chrystusa w podejmowaniu decyzji

Ważnym wydarzeniem, w którym Kościół apostolski widział działanie Ducha Świętego, był tzw. Sobór Jerozolimski. Beda nie poświęca w *Komentarzu* zbyt wiele miejsca temu wydarzeniu. Stwierdza jedynie, odnosząc się do zdania w liście skierowanym przez uczestników zgromadzenia do wspólnoty chrześcijan w Antiochii: „Postanowiliśmy bowiem Duch Święty i my” (Dz 15,28), że Duch Święty „wieje tam, gdzie chce” (por. J 3,8) i mówi to, co chce. Uczestnicy soboru, rozważając tak ważne dla rozwoju chrześcijaństwa problemy, mieli pewność podejmowania decyzji pod Jego natchnieniem.

Pod natchnieniem Ducha Świętego także św. Łukasz przygotował zarówno księgę Ewangelii, jak i Dzieje Apostolskie. Beda podkreśla to,

³⁴ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* XVI 6-9.

³⁵ Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* XX 16, PSP 68, s. 162-163.

³⁶ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* XV 16.

przedstawiając już we wstępie do *Komentarza* sylwetkę autora trzeciej Ewangelii i *Dziejów Apostolskich*³⁷.

Mimo że zarówno św. Łukasz, jak i uczestnicy jerozolimskiego zgromadzenia działali pod natchnieniem Ducha Świętego, to jednak Jego obecność w żadnym wypadku nie ograniczała ich wolnej woli, a jedynie ją umacniała i wspierała³⁸. Duch Święty jest więc dany jako dar dla wszystkich, którzy rozstrzygają o ważnych sprawach dla zachowania prawowierności w Kościele.

2.4. Duch Święty uświęca w sakramencie chrztu

Duch Święty jest obecny w sakramencie chrztu świętego. Według Bedy prawda ta jest objawiana już w momencie chrztu Chrystusa. Jego zdaniem „Jezus nie był namaszczony Duchem Świętym wówczas, gdy ten zstąpił na Niego podczas chrztu jako gołębica. Wtedy to bowiem zechciał symbolicznie przedstawić Ciało swoje, to jest Kościół swój, w którym ochrzczeni otrzymują Ducha Świętego”³⁹. Zatem to w Kościele, w sakramencie chrztu wierni otrzymują Ducha Świętego. Prawda ta jest omawiana także w komentarzach do obietnicy Chrystusa, który zapewniał, że Apostołowie zostaną ochrzczeni Duchem Świętym (por. Dz 1,5), oraz do opisu spotkania Pawła z grupą uczniów w Efezie, którzy przyjęli jedynie chrzest Janowy (por. Dz 19,1-7). Komentując te fragmenty *Dziejów Apostolskich*, Beda wskazuje na różnicę pomiędzy chrztem, którego udzielał Jan Chrzciciel, a chrztem udzielanym przez Apostołów. Co prawda również oni udzielają chrztu, polewając katechumenów wodą, ale w przyzywaniu imienia Chrystusa jest „obecna tajemna moc Ducha Świętego”⁴⁰. Jego obecność jest obecnością uświęcającą i oczyszczającą chrzczonego. Jego moc bowiem obmywa nie tylko ciało, ale i duszę. Jak Beda wyrażnie zaznacza, taki skutek nie miał miejsca w chrzcie Janowym. Obmywane w nim było tylko ciało, ponieważ, jak to zapisał św. Jan w swojej Ewangelii, „Duch jeszcze nie był dany, ponieważ Jezus nie został jeszcze uwielbiony” (J 7,39)⁴¹. Tak więc chrzest Janowy był chrztem nawrócenia, a właściwie, jak to stwierdza nasz autor, mógł on „jedynie pouczyć

³⁷ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* Praefatio.

³⁸ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* XV 28.

³⁹ Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* X 38, PSP 68, s. 116-117.

⁴⁰ Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* I 5, PSP 68, s. 28-29.

⁴¹ Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* I 5, PSP 68, s. 28-29.

o nawróceniu”⁴². Odpuszczenie grzechów jest natomiast owocem chrztu ustanowionego przez Chrystusa. Istotnym gestem przyzywającym po chrzcie Ducha Świętego jest nałożenie rąk na nowo ochrzczonego⁴³.

2.5. Duch Święty zwycięża złe duchy i wzbudza żal w sercu grzesznika

Duch Święty ma także władzę nad złymi duchami. Nasz autor podkreśla to, komentując fragment Dziejów Apostolskich opowiadający o pobycie Pawła w Filippi. Wówczas to jakaś kobieta opętana przez złego ducha, krzycząc za Apostołem i jego towarzyszami, wyznała, że są oni sługami Boga i głoszą prawdę o zbawieniu (por. Dz 16,17). Beda jest przekonany, że zły duch, wyznając tę prawdę ustami kobiety, uczynił to z lęku przed Duchem Świętym. Nie był bowiem w stanie „zakryć swych ciemności w obecności światła” i dlatego musiał wyznać prawdę⁴⁴.

Beda jest także przekonany o działaniu Ducha Świętego w nawróceniu człowieka i jego żalu za popełnione grzechy. Komentując postawę słuchaczy pierwszej katechezy Piotra, którzy przejęli się usłyszanym słowem do głębi serca (por. Dz 2,37), przywołuje obraz ognia i dymu. I wyjaśnia, że ogień Ducha Świętego prowadzi człowieka do skruchy, dym zaś – do łez: „Zanoszą się płaczem ci, którzy się śmiali; uderzają się w piersi, zanoszą modlitwę do Boga na znak ofiary”⁴⁵. Owocem aktu żalu jest gotowość przyjęcia chrztu.

3. Postawa człowieka wobec Ducha Świętego

Beda Czcigodny wspomina także o postawach człowieka, które są niezbędne, aby otworzyć się na działanie Ducha Świętego. Wskazania te są nieliczne, ale świadczą o pastoralnym nastawieniu autora *Komentarza*. Jeśli więc człowiek chce się otworzyć na łaski Ducha Świętego, to musi być świadomy, że nie otrzymuje się ich zbyt łatwo. Potrzeba trwać na modlitwie, podobnie jak to czynili Apostołowie, kiedy, jak to zapisał św. Łukasz, o godzinie trzeciej jednomyślnie się modlili (por. Dz 1,14).

⁴² Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* XIX 2, PSP 68, s. 152-153.

⁴³ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* XIX 2.

⁴⁴ Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* XVI 17, PSP 68, s. 142-143.

⁴⁵ Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* II 37, PSP 68, s. 56-57.

Na uwagę zasługuje tu podkreślenie wagi modlitwy wspólnotowej, która jest wyrazem miłości braterskiej (*fraterna charitate*)⁴⁶. Bedzie nie chodzi jednak jedynie o trwanie na modlitwie, ale o związaną z nią wewnętrzną postawę człowieka. Mówi, że potrzeba wznieść się poprzez kontemplację ponad ograniczoność ciała⁴⁷, że konieczne jest odwrócenie umysłu od „spraw cielesnych ku kontemplacji tych niebieskich”⁴⁸. Przy okazji nasz autor zauważa, że godzina trzecia, szósta i dziewiąta, w których Kościół gromadzi się na modlitwie, są uświęcone odpowiednio zesłaniem Ducha Świętego, wstąpieniem Chrystusa na krzyż, Jego śmiercią⁴⁹. Tak więc ważny jest także czas modlitwy. Wskazania te są wyraźnym owocem i świadectwem jego mniszej formacji i obowiązującego w klasztorze porządku dnia.

Za ważne należy uznać przekonanie Bedy, że dary Ducha Świętego mogą otrzymać jedynie ci, którzy trwają w jednym, katolickim i apostołskim Kościele. Co ciekawe, warunek ten mogą spełniać wszyscy ludzie, niezależnie od pochodzenia, także Żydzi⁵⁰.

Aby przyjąć Ducha Świętego, konieczne jest także oderwanie się od wszelkiego zła. Bo jeśli nawet ktoś pragnie Go przyjąć i jest ochrzczony, ale w sercu zachowuje gorzką żołąć, to ciągle jeszcze trwa w nieprawości i grozi mu opanowanie przez złego ducha. Stwierdza więc Beda: „Na darmo więc usiłuje nabyć łaskę Ducha Świętego ten, kto nie uczynił nic, by piętnować umysł kruczo czarny”⁵¹. Używając takiego obrazu, nasz autor tkwi w tradycji chrześcijańskiej, w której kruk jest symbolem grzeszników⁵². Aby więc otworzyć się na działanie Ducha Świętego, potrzeba wolności od grzechu i trwania na gorliwej modlitwie.

4. Podsumowanie

Nauczanie Bedy Czcigodnego o Duchu Świętym w *Komentarzu do Dziejów Apostolskich* jest w pełni zgodne z ugruntowaną już nauką wcześniejszych Ojców Kościoła. Nie jest to nauczanie systematyczne,

⁴⁶ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* I 14.

⁴⁷ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* II 1.

⁴⁸ Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* II 15, PSP 68, s. 48-49.

⁴⁹ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* II 15.

⁵⁰ Por. Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* XIX 7.

⁵¹ Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio* VIII 23, PSP 68, s. 90-91.

⁵² Por. Lurker, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, s. 101.

a jedynie, co oczywiste, ściśle związane z komentowanym tekstem Dziejów Apostolskich. W swoich refleksjach nad wybranymi wersetami tego nowotestamentowego pisma ukazuje osobę Ducha Świętego, który jest obecny w życiu zarówno konkretnych osób, jak i całej wspólnoty Kościoła. To On zstępuje na Apostołów i obdarza ich wszelkimi darami niezbędnymi do prowadzenia ewangelizacji, to On napełnia uczniów swoją mądrością w podejmowaniu decyzji ważnych dla rozwoju Kościoła, to On jest obecny w sakramencie chrztu i to On przewycięża złe duchy i daje moc do ich zwalczania. Jednocześnie wierni muszą mieć świadomość, że Duch Święty zstępuje i obdarza swoimi darami tych, którzy odrzucają grzech i trwają na modlitwie. Całość nauczania Bedy o Duchu Świętym ma w przeważającej części wymiar pastoralny. Wydaje się, że zależy mu na tym, aby czytelnicy *Komentarza* nabyli przekonania o niezastąpionej roli Ducha Świętego w życiu Kościoła i każdego wiernego.

Bibliography

Sources

- Beda Venerabilis, *Super Acta Apostolorum expositio*, CCL 121, ed. D. Hurst, Turnhout 1983, tł. D. Sztuk, Beda Czcigodny, *Komentarz do Dziejów Apostolskich. Super Acta Apostolorum expositio*, PSP 68, Warszawa 2015.
- Ambrosius Mediolanensis, *De Spiritu Sancto*, PL 16, 703-816.
- Didymus Alexandrinus, *De Spiritu Sancto*, PG 39, 1031-1086.

Studies

- Bober A., *Antologia patrystyczna*, Kraków 1965.
- Bober A., *Millennium. Anglia, Szkocja, Irlandia. Teksty źródłowe do historii Kościoła i patrystyki*, I-IX w., Lublin 1991.
- Farmer D.H., *The Oxford Dictionary of Saints*, Oxford 1978.
- Holder A., *Bede and the tradition of patristic exegesis*, „Anglican Theological Review” 72 (1990) s. 399-411.
- Lurker M., *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, Poznań 1989.
- Puchalska-Dąbrowska B.M., *Beda Czcigodny i bohaterowie historii kościelnej narodu angielskiego w polskim piśmiennictwie religijnym XVI-XVIII wieku*, Warszawa 2017.
- Ray R., *What do we know about Bede's Commentaries?*, „Recherches de Théologie” 49 (1982) s. 1-20.

- Robinson B.P., *The Venerable Bede as Exegete*, „The Downside Review” 112 (1994) s. 201-226.
- Szram M., *Duchowy sens liczb w alegorycznej egzegezie aleksandryjskiej (II-V w.)*, Lublin 2001.
- Sztuk D., *Pryncypia ewangelizacji w dziełach egzegetycznych św. Bedy Czcigodnego*, „Seminare” 35 (2014) s. 11-22.
- Sztuk D., *Wprowadzenie*, w: Beda Czcigodny, *Komentarz do Dziejów Apostolskich*, Warszawa 2015, s. 7-16.
- Słownik teologii biblijnej*, red. X. Leon-Dufour, Poznań – Warszawa 1982.
- Verity L.A., *Theological Works of the Venerable Bede and their Literary and Manuscript*, w: https://web.archive.org/web/20180410112118id_/http://bjh21.me.uk/junk/vthesis.pdf (dostęp 12.04.2024).